

2/24

V R T E C

ČASOPIS S PODOBAMI
ZA SLOVENSKO MLADINO

LIII. TEČAJ

50133

UREDIL JOŽEF VOLC

V LJUBLJANI — 1923

IZDALO DRUŠTVO „PRIPRAVNIŠKI DOM“

NATISNILA JUGOSLOVANSKA TISKARNA

320.

V R T E C

ČASOPIS S PODOBAMI
ZA SLOVENSKO MLADINO

III. JEČJA

VI 28137 1911

LITUR. TISKARNA

Vse pravice pridržane.

V LITUR. TISKARNA

REDAKCIJSKI PRAVILNIK

REDAKCIJSKA TISKARNA

KAZALO.

Pesmi.		Čigave le bodo? (J. E. Bogomil.)	87
Bodriilo. (Aleksandra Hrastovska.)	1	Miš v šoli. (Jan Dugolesnik.)	97
Ob mrzlih dneh. (Miladin.)	7	Poletna pesem. (J. E. Bogomil.)	100
Sredi zime. (Miladin.)	19	Juševarjev Francelj. (Jernej Popotnik.)	106
Bolnik. (Radan.)	25	Prošnja. (Miladin.)	107
Opomin. (Maksimov.)	34	V arabski šoli. (J. E. Bogomil.)	107
Piščalka. (Gojmir Gorjanko.)	45	Zimski gost. (J. E. Bogomil.)	124
Slavčev spev. (Vid Vidov.)	49	Anžek — štrbunk! (Hribernik Karol.)	128
V vinogradu. (Bogumil Gorenjko.)	69		
Na njivah. (Gojmir Gorjanko.)	73	Prirodopisni članki.	
K večni sreči. (Janko Polak.)	78	Zanimive pripovedi profesorja Silve-	
Prevzv. zlatomašniku knezoškofu A. B.		stra. (Gorski.) 2, 26, 50, 74, 94, 115	
Jegliču. (M. Elizabeta.)	79		
Oj poglejte ptičke! (Bogumil Gorenjko.)	89	Zemljepisni, zgodovinski in življenjepisni	
Solncu. (Gradiški.)	89	sestavki.	
Jesení. (Slavko Slavič.)	93	Iz zgodovine kranjskih trgov. (Leop.	
Slana. (Milka Posavska.)	99	Podlogar).	
Oktober. (Cvetoš.)	99	7. Lítija	12, 39
Svidenje v večnosti. (Lutta.)	113	8. Mengeš	62, 83, 102
Sen. (Janko Polak.)	118	Na knezoškofa Jegliča rojstnem domu.	
		(Dr. R. Andrejka.)	80
Povesti, pripovedke, popisi, prilike in basni.		Naš prestolonaslednik	114
Ako ne znaš tujega jezika. (J. E. Bo-		Na Rakitniški planoti (A. Č.)	127
gomil.)	6		
Božična pomlad. (J. E. Bogomil.)	8	Koristni nauki.	
Dinko. (Jernej Popotnik.)	10	Splošna pravila za zdravje	15
Za očeta. (Štefan Jerko.)	16	Modrost v pregovorih domačih in tujih	
Za nožič.	17	22, 46, 70, 90, 110	
Za deveto goro. (J. E. Bogomil.)	20	Drobiž	22, 46, 70, 90, 110, 130
Kaj meni mar?	21		
Vstajenje. (Branislav Milanovič.)	30	Zabavne in kratkočasne stvari.	
šola na vrtu. (J. E. Bogumil.)	32	Uganke. (Miladin.) 22, 46, 70, 90, 110,	131
Pravljica o sv. Treh kraljih. (A. Wenig		Rebus	23, 48, 72, 92, 112
— Jož. Gruden.)	35	Dopolnilna uganke	24
Velikonočna vodica. (Francka Zupančič.)	41	Demant	48
Domače vaje. (J. E. Bogomil.)	42	Naloga	71, 112
Luna in žabica. (Ksaver Meško.)	54	Spomeňnik	92
Zgodnje skrbi. (J. E. Bogomil.)	55		
Nad zmaja! (Jernej Popotnik.)	57	Rešitve rebusov, ugank itd.	48,
Spomini. (Prof. Fr. Pengov.)	64, 120	71, 91, 112, 131	
Svetiljka. (K. Hribernik.)	77	Imena rešilcev na platnicah št. 3/4—11/12.	
Mušica visokoletka. (Francika Zupančič.)	86		

Novi listi in knjige. Razno.

Slovstvo	23, 47, 71, 111,	131
Listnica uredništva	24, 47, 72, 91, 112,	132
Vabilo na naročbo	24,	132
Popravi		72

Slike.

V spominih		9
Litija		13
Kako oče cepi sadno drevje		33
To pa, tol		44

Pri svojem blagu		56
Mengeš		60
Knezoškofa dr. A. B. Jegliča rojstna hiša		81
Sedmošolci-Alojzniki na ljublj. gimn.		
I. 1868		82
Čigave le bodo?		88
Travnik se je zamislil		101
V arabski šoli		108
»Meni je tako lepo!«		119
»Snež, snež!«		125
Dr. Joža Lovrenčič		126

List s podobami¹ za slovensko mladino s prilogo Angelček

Leto 53. * Ljubljana, januarja-februarja 1923 * Štev. 1.-2.

Aleksandra Hrastovska:

Bodriło.

Zakaj bi ne bili veseli,
zakaj bi veselo ne peli
mi mladi sedaj,
ko cvēte življenja nam maj?
Vse naše so ceste še gladke,
vse naše so sanje še sladke
sedaj,
ko v naših je srcih še raj.

Sedaj je čas, da prime vsak
za resnega življenja veslo,
in „ūči se ter delaj rad!“ mu bodi geslo.
Če trnjeva kdaj bo mu pot,
le ne zastani mu korak —
krepkó naprej
vselēj,
da nas vesel bo naš slovenski rod.

Z obličjem vedrim zrimo v vse težkoče,
ki nas še čakajo v bodoče:
kdor se težav bojí, ta ni junak,
a kdor borí se z njimi, bo krepak.
Pogum! Mi mladi
srčnó naprej
vselēj!

Gorski:

Zanimive pripovedi profesorja Silvestra.¹

Nekaj o profesorju Silvestru.

Za mojih mladih dni je stala zunaj naše vasi na prijaznem gričku lepa, bela hiša. Ni bila bogve kaj velika, a vendar dosti prostorna. Pozornost je vzbujal posebno njen ljubki nadstrešni stolpiček. Ljudje so hiši splošno rekali: »Profesorjeva vila«.

Nam otročajem pa ni bilo dosti do tega, jeli vila Petrova ali Pavlova. Nam je bilo predvsem za tisto lepo prostorno igrišče, ki se je raztezalo tam okrog pod starodavno lipo. Ej! Koliko prijetnih uric smo doživeli v rani mladosti na tistem prostoru ob šole prostih dneh in zlasti še ob raznih prazničnih in nedeljskih popoldnevih! Vsi, kar nas je bilo naših let, smo bili ponavadi zbrani iz cele vasi ondi. In tam smo vpili in se lovili, peli in vriskali, bili žogo in pasli svinjko, bili klinec in igrali fornikolo, se šli mance in slepo miš in počeli vse, kar smo pač znali in vedeli tja do poznega mraka... Nihče nas ni motil v našem veselju.

Pač! Včasih ob počitnicah je bilo malo drugače. Teda je namreč redno vsako leto prebival v svoji vili stari profesor Silvester. Tako so namreč ljudje imenovali onega moža, čigar je bila tista hiša tik za našim igriščem. Čez leto je, kot rečeno, bival čudni mož v mestu, ob počitnicah pa je prišel miru in počitka iskat tu sèm.

Toda mi mu ga nismo vselej dali, četudi smo mu privoščili, česar je iskal. V svoji mladostni razigranosti se namreč nismo dosti menili za starega moža in za njegov počitek. Vpili in kričali smo tudi ob času počitnic kot ponavadi. To pa je moža vznemirjalo in dražilo.

Zato se ni enkrat, ampak večkrat zgodilo, da je stari mož ves nestrpen odprl okno svoje sobe v prvem nadstropju. Skozi okno jo pomolil veliko plešasto glavo, premeril nas vse, od prvega do zadnjega, skozi svoje ogromne naočnike, dvignil roko in nam zažugal, zagodrnjal sam sebi nekaj nam nerazumljivih besedi, na kar je spet trdo zaprl okno in izginil. Kmalu nato smo ga pa vselej spet videli jeznega in razburjenega odhajati ob palici v bližnji gozd na sprehod. Takó smo ga bili rešeni in smo svoje delo nemoteno nadaljevali.

Seveda nam je bil pa kljub temu vedno nadležen. Zato ni čudno, če smo želeli, naj bi stari profesor rajši tudi o počitnicah ostajal v mestu. In to tembolj želeli, ker so nas tudi starši včasih prav ostro opominjali, naj ostanemo rajši doma, da ne bomo delali nadleže tako učenemu gospodu, kot so vse časti vredni profesor Silvester.

Pa žal! Našim željam se ni ugodilo. Ravno nasprotno se je zgodilo.

¹ Posneto po B. H. Bürgel: Die seltsamen Geschichten des Dr. Ullebuhle. 1920.

Neko pomlad se je namreč raznesla novica, da pride učeni profesor za stalno v vilo. »V pokoj je stopil,« so ljudje govorili.

In res! Nedorogó potem so pričeli iz mesta voziti njegovo pohištvo v vilo. Dan za dnem je prišel kak voz, in z vsakim vozom je prišla tudi postarna profesorjeva postrežnica, pogledat in popaziti, da se ni kaj pogubilo, poškodovalo ali strlo, ko so raziažali in prenašali tisto ropotijo v vilo. In kaj vsega niso razložili in znosili v sobe! Tu so bili celi zaboji knjig in prečudnih slik. Pa so spet pripeljali cel voz nagačenih živali in ptičev. Zdaj spet je prišel voz z zaboji, v njih pa okamenele ribe in polži, metulji in hrošči. Tudi smo opazili otroci, ki smo oddaleč in blizu pasli zvedavost, kakó so skrbno prenesli v profesorjevo stanovanje zemeljski nebesni globus, pa tudi električni kolovrat in celó človeško okostje: potem celo vrsto nam doslej nepoznanih daljnogledov in druge ropotije, kakoršne mi dotlej še nismo nikoli videli. Celih pet tednov je trpela tista selitev, preden so vse zvozili in uredili.

Nazadnje je pa prišel tudi stari profesor sam. Mi se ga seveda nismo nič razveselili. Kajti slutili smo, da bo odslej čisto drugače na našem igrišču. Tudi starši so nam zabičavali, da bomo morali biti odslej bolj mirni in tihi ob nedeljah popoldne »pod lipo«.

»Pa kaj hočeš?« smo si mislili. »Profesor je tu. In mi moramo računati z njim in on z nami. Mi se bomo morali navaditi njega, on pa nas.« — Tako smo modrovali.

Pa res, kmalu smo se pobratili, še prej, kot smo mislili.

Bilo je pa to takole: Neke nedelje popoldne smo bili spet vsi iz vse vasi na igrišču. Kmalu smo začeli vpiti in kričati, zaverovani v svoje igre, kot bi bili nori... Pa glej ga spaka! Naenkrat stoji sredi med nami stari profesor. Mi smo obstali, utihnili in ga gledali. Velik je bil, da bi lahko zvezde klatil, suh pa ko trlica. Dolga črna suknja mu je segala čez kolena, skozi njegove ogromne naočnike so pa švigale kot iskre njegove globoko udrte oči. Tudi on je obstal, dvignil svojo črno palico in gledal po nas, kot bi nam hotel nekaj važnega povedati. Mi pa — ne bodi len! — smo začeli drug za drugim bežati... Toda profesor zagrmí: »Otroci! Počakajte! Nekaj vam povem: Iz vas ne bo nikoli nič prida, če se boste samo igrali, ne se pa tudi učili!«

»Saj se tudi učimo — v šoli,« se je odrezal drzni Muhov Nace v imenu nas vseh.

Profesor pa je nadaljeval: »Vem, da se trudijo z vami v šoli vaši skrbni učitelji. Toda prav veliko je stvari, o katerih mlad človek ničesar ne sliši v šoli. Teh se pa mora sam učiti, če jih hoče znati in vedeti. V šoli namreč ni časa za vse. In marsikaj tega, kar v šoli ne slišite, bi mogel tudi jaz vam povedati; pa nele povedati, ampak tudi pokazati. Mnogo bi vam vedel povedati o solncu in o zvezdah, o meglí in o dežju, o vetru in o snegu, o morju in o ognjenikih... in še obilo drugih in lepih stvari. Samo treba je, da greste z menoj gor v sobo in me lepo poslušate. Kdo je torej voljan, da gre z menoj?«

Tako nas je torej stari gospod povabil k sebi na svoje stanovanje. Nekaj malega se nas je odzvalo še tisto popoldne. Ko smo pa pozneje pripovedovali svojim tovarišem, kaj nam je profesor pravil in da nam je dal celo dobrega maslenega kruha, je bilo prihodnjo nedeljo število poslušalcev še večje. In število je raslo nedeljo za nedeljo tako, da se nas je po nekaterih tednih kar trlo v profesorjevem stanovanju. In kakó smo vlekli na ušesa, kar nam je povedal stari, častitljivi profesor! Kar zijali smo, ko nam je pravil malo čudne, pa silno zanimive pripovedke. Niso bile namreč to navadne pripovedke o palčkih in čarovnicah, o kljukcih in vilah-rojenicah, o polžu in jari kači, ampak bile so pripovedi o resničnih stvareh in dogodkih, ki pa jih je znal častitljivi starček tako zanimivo pripovedovati da smo kar zijali vanj. Jaz sem sicer že marsikaj pozabil, kar nam je pravil ob onih popoldnevih profesor Silvester; vendar se še marsičesa tudi spominjam. In vse to bom vam, dragi naročniki »Vrtca«, tudi povedal, četudi ne znam tako mično pripovedovati kot oni stari gospod.

1. O dveh zasutih mestih.

Spominjam se, da nam je stari profesor začel nekoč pripovedovati takole:

»Otroci, vam se še sanja ne, kako lepo je ondi doli na jugu, v deželi, ki ji pravimo Italija. Tam doli sije solnce vse lepše ko pri nas. Nebo je sinje ko ribje oko. Hladni vetrci pihljajo od bregov sredozemskega morja in lahno božajo prostrane ravnine, kjer cvetó in zorijo obenem sočne smokve in rumene oranže. Vse leto je dežela v cvetju in petju, kot bi bila večna pomlad. O seveda! Tam doli na tistih ravninah je lepo. In vendar . . . Tudi tam doli ni bilo in ni vslej prijetno ljudem.

Tam doli na tisti ravnini namreč stoji tudi prečudna gora, ki ji pravijo gora Vezuv. Sredi ravnine štrli navpik proti nebu ko velikanski okrogel zvonik, le da nima konice (špice). Na vrhu je namreč gora nekoliko ploščata, in iz tiste udrté plošče se dviga neprestano dan za dnem rahla, fina meglica. Pa pustimo zaenkrat Vezuv v miru in pogledjmo malo v življenje ljudi, ki prebivajo zdaj in ki so prebivali nekdam tam doli okrog Vezuva.

* * *

Bilo je pred več desetletji, ko je nekega lepega pomladnega jutra tam blizu Vezuva oral na svoji njivi neki italijanski kmetič. Veselo je poganjal svojega konja in osliča, naravnaval drevo, ki je rezalo mastne brazde, in zadovoljno pihal tobak, kot bi hotel oponašati častitljivega očaka Vezuva, ki se je po svoji navadi tudi ta dan kadil na svojem vrhu.

Ali glej! Plug se možaku naenkrat ustavi. Kmetič ga rine, premika, pa plug se ne gane. »Na kaj se je neki zlod zadel?« pomisli kmetič. Sklone se, da od bliže pogleda pod lemež. Lej! Pod lemežem se nekaj blešči. Kmetič začne grebsti v mastni prsti in ko nekaj časa tako grebe

in koplje, odgrebe velik vrč. Začuden ga ogleduje in kolikor dlje ga gleda, tem lepši se mu zdi. »Kako ima krasne okraske! In kako čudno je narejen!« dopoveduje sam sebi. »Takah pa ne delajo dandanes in jih tudi ne znajo več narediti! Najbrže je to dragocena starina. Morda mi ga kdo še drago plača?«

Kajpada je bil kmetič izkopanega vrča zelo vesel, tako vesel, da bi ga bil najrajši precej nesel pokazat svoji ženi.

Ali mudí se! Njivo je treba danes zorati! Zato postavi vrč kar ob brazdi na njivo, da ga solnce dodobra posuši in otrebi prsti.

Kmetič spet požene in orje naprej s toliko večjo pridnostjo, kolikor bolj je bil vesel najdenega vrča.

Dopoldne mu mine hitro, solnce se že sklanja na popoldne, in skoro bo njiva zorana.

Pa kaj je to? Spet nekaj. Plug se iznova ustavi in ne gre naprej... »Šment!« vzklikne kmetič iznenaden. »Danes imam pa posebno srečo. Kaj bo spet?«

Sklone se in začne grebsti. Toda z rokami mu gre delo prepočasi od rok. Zato vzame rovnico in jame kopati. A komaj parkrat zamahne, že čuti, da je spodaj nekaj velikega, nekaj težkega. Ždi se, da bo močan kovinast drog. Še več — —! Drog ima celo več rogljev! Drug za drugim se prikazujejo iz mastne zemlje. Že so vsi zunaj! — Pet jih je! Ko kmetič natančneje otiplje in ogleda izkopano reč, vidi, de je izkopal prekrasen peteroramen svečnik iz medenine.

»No, če pa je tako,« si misli kmetič, »bo pa bolje kopati kot orati. Poizkusimo!« Urno izpreže svoje kljuse in oslè in ju spravi v bližnjo lavorjevo senco. Sam pa začne na vso moč kopati in grebsti ondi, kjer je našel dragoceni svečnik.

Toda novih dragocenosti ne izkoplje razen malo, ljubko ogledalce, ki mu zasveti nasproti v jasnih solnčnih žarkih. A nekaj drugega se pokaže. Mesto prsti se začne valiti iz zemlje fin, droban pepel... Čim globlje koplje, tem več je tega pepela... »Odkod pa naj bi bil ta pepel?« pomišlja kmetič. »Najbrže iz bližnjega Vezuva? Radoveden sem, kaj bom danes še vse izkopal?« In spet zasaja svojo motiko širje in globlje v zemljo. Dela in dela, pa začuti pod ravnico zid. Pogleda — zid je narejen iz opeke, peska in apna. In ne le to! Cela stena zidu se odkrije pred njim. Še več! Kmalu opazi, da je notri tudi podrta streha — torej mora biti cela stavba, če morda ni še več poslopij skupaj?

Ko se možu vse to odkrije, nekoliko pomisli, kaj bi storil: ali bi kopal naprej, ali bi pustil? Skoraj ga izpreletuje nekak strah — —

»Pustim za danes!« se odloči končno. »Bomo že videli ob drugi priliki, kaj pomeni vse to!«... Pa naloži izkopane stvari na voziček, zapreže živinico in požene proti domu.

Doma seveda je bilo veliko veselje. Začudení so strmeli otroci in žena, ko jim je mož pripovedoval in razkazoval najdeni zaklad. Sami niso vedeli, kam bi postavili v svoji borni hišici te dragocene reči, da bi bile

bolj na varnem in bi prišle do veljave. Zato so jih prestavljali in prenašali vsekrižem. Tudi skrivali so jih in molčali sosedom in vsakomur o čudni najdbi, boječi se, da bi morda kdo drugi ne šel na njihovo njivo in jim ne odnesel še dragocenejših stvari, ki so morda ondi zakopane. (Konec.)

J. E. Bogomil:

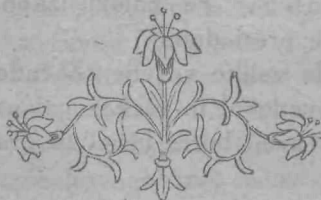
Ako ne znaš tujega jezika . . .

Po naših krajih je potoval neki Francoz. Prišel je po svojih potih tudi v Metliko. Tam je šel v gostilno. Rad bi si bil naročil kuhanih gob, ker jih je imel silno rad. A kaj, ko ga ondi nihče ni razumel! Urno je torej vzel v roko svinčnik ter kos papirja, pa narisal nanj gobo. Natakarkar je pogledal, pokimal, šel in prinesel gostu — dežnik.

Nekdo drugi — Slovenec — je pa potoval v kupčijskih zadevah po Danskem. Lačen je bil in je šel v hôtel. Rad bi si bil privoščil svinjske pečenke. Pa ni znal povedati. Vsi hôtelski postrežniki so bili zbrani okrog njega, a nobeden ga ni mogel razumeti. Naš mož pa — ne bodi len! — je začel oponašati prešičevo cviljenje in kruljenje, pa pokazal z vilicami in nožem, kakor bi rezal meso. Ob tem je bušnilo vse hôtelsko osobje v glasen smeh. Razumeli so ga. Kmalu je ležal pred njim lep kos svinjske pečenke.

Pravijo, da je prišel l. 1809. v Cerklje nad Kranjem francoski vojak. Prvega človeka, ki ga je srečal, je vprašal, če ume francosko: »Parlêz vous français?« (beri: parlê vu fransé). Cerkljanec ga je začudeno gledal in rekel: »Ja, jaz sem Barlê Francè, ja! Odkod pa me poznaš?« — Več se pa možaka nista mogla pomeniti.

L. 1908. je bilo okrog šeststo Slovencev na božji poti v Lurdu na Francoskem. V neki gostilni si je hotelo nekaj Gorenjcev naročiti čašo vina. Nikakor pa niso mogli dopovedati francoskim natakarkicam, kaj bi radi. Kar pride vmes neki Ribničan in pove svojo željo v pristnem ribniškem narečju. Pa so ga brž v Lurdu razumeli,

Miladin :

Ob mrzlih dneh.

Sneg ledon zdaj vse poljane krije,
solnce pa le redkokdaj posije
ob mrzlih dneh.

Mrzla burja od iztoka piše,
tuli, sika ôkrog oglov hiše
ob mrzlih dneh.

Lačna vrana se na boru ziblje,
kje kaj hrane bilo bi, ugiblje
ob mrzlih dneh.

Zvitorepka piha iz zasede:
»Jej, hudó je! Zdaj mi tenka prede
ob mrzlih dneh!«

Medved pa v brlogu sit do volje
se hahljá: »Ej, meni je najbolje
ob mrzlih dneh!«

Tam na klancu pa je rádost, smeh,
vse se drsa, vozi na saneh
ob mrzlih dneh.

Na zapečku se pa dedek hvali:
»Zdaj so bajk veseli naši mali
ob mrzlih dneh!«

J. E. Bogomil:

Božična pomlad.

Stari oče Komar je bil sam v hiši. Mlajši njegov rod se je ves mudil pri delu, najmlajši se je pa zabaval na snegu. Zakaj zima je bila, in priden kmet tudi pozimi ne počiva rad, in zdravega otroka tudi zimskega mraza ni strah.

Sam je bil stari Komar v hiši, in dolg čas mu je bilo. S toplega zapečka je pristopical k oknu in pogledal ven.

Kakor da vidi v ogledalu svojo mladost! Ravno tak je bil on tiste dni, kakor so danes mladi Komarčki. Mlad, poškočen in vedno vesel. Kričal je in vpil, skakal in se spotikal, padal in se pobiral, pa še drugim pomagal v sneg. Zeblo ga je, a ni se zmenil ne za sneg ne za mraz.

Sani je imel, nove sani, okovane, in gladko so tekle, da je komaj čutil, če se res premikajo. Svojo sestrico je vozil — zdaj že čaka vstajenja pri farni cerkvi svetega Jurija. On je bil konj, sosedov Miha — v Ameriki ga je zasulo, tako so pravili! — je bil pa voznik. Enkrat ga je prehududo ošvrknil z bičem, on ga je pa tudi dosti hududo brcnil. In mislil je, da po pravici: saj je bil konj!

Kje so zdaj tisti dnevi, kje njih moč in življenje! Koliko bi danes dal zanje, za eno samo uro tistih lepih dni! A vse je samo spomin...

In vendar! Še enkrat bi bil rad mlad, še enkrat otrok med otroki...

Na palico se upre, na ukrivljeno in močno okovano družico svojih starih dni, pa kožuh si ogrne. Kosmat je znotraj in gorak, zunaj pa gladek in bogato obšit z živordečimi rožami.

Še njegov oče ga je nosil, in njegovimu sinu bo še tudi lahko služil, tako je trden. Kar v kožuh, pa ven na vežni prag!

Še enkrat — morda zadnjič? — si hoče od blizu ogledati pomlad življenja. Zdi se mu včasih, da že smrt kleplje koso zanj in nebeški ključar že rožlja s ključi in ga priganja, naj sklene račune. Oj prav je, da ga priganja! Starosti se je resda že naveličal; njegov duh hrepeni po mladosti.

Zato pa vsaj ven na prag, da se oči nagledajo in srce napije še enkrat mladosti in pomladi vsaj božične, če morda res ne učaka več veliko-nočne.

V spominih.

Jernej Popotnik:

Dinko.

ad jamborom vreščeči galebi — —

Ob barkino obočje enakomerno pljuskanje valov, v svetlih lokih naraščajoči in upadajoči pobrizgi — pene v solčnih žarkih, kakor da se vijejo nad samimi safiri in smaragdi.

In na vse strani morje, široko in vzdrgetavajoče, od vzhoda proti zahodu načrtano z zlatim pasom — odsvitom jutranjega solnca.

Mimo napetih jader bežeči vetrovi — —

Sedela sva med širokimi sodi, polnimi črneга viškega vina, in Dinkov od solnca opaljeni obraz je žarel pred menoj v srečnem smehljaju.

»Mater, praviš, da imaš v mestu, Dinko?« sem ga vprašal in pogleda v košaro, ki je stala napolnjena s smokvami in grozdjem na zaboju poleg njega.

»Mater, dà, gospod!« je odgovoril. »Ta-le košara smokev in grozdja je za njo. Vi ne veste, kako imam jaz rad svojo mater! Vse bi ji dal, vse, kar si more poželeti njeno srce. Samo da je srečna in zadovoljna — pa sem srečen in zadovoljen tudi jaz! Bil sem v Avstraliji in še dalje. Nikjer nisem mogel ostati dolgo. Nekaj me je z vso silo vleklo nazaj v domovino. Zdaj ne služim tako dobro, kakor sem služil po svetu, pa sem vsaj doma, blizu matere. Pomagam ji, kolikor morem, da revici ni treba stradati še na stara leta, ko je že itak dosti hudega pretrpela v svoji mladosti. Prevažam gospodu vino z Visa v Split. Hkrati pa skrbim, da živi moja mati v sreči in zadovoljstvu. Plačujem zanjo stanovanje in hrano, kupujem ji obleko in velikokrat ji prinesem tudi kaj takega, kar ona posebno čišla. Najbolj vesela je zmerom smokev in grozdja — —«

In Dinkova ožgana dlan se je spustila na mojo ramo.

»Pa veste še kaj, gospod? ... Ko sem delal v Avstraliji, sem si prihranil toliko denarja, da si bom lahko kupil skromno hišico. Vzel bom mater k sebi, in skupaj bova živela. Hišica bo stala na obali, sredi gaja oljk, smokev in citron. Tudi utica bo stala tamkaj. V utici bo pa sedela moja mati in pletla — jaz bom pa ribaril. Lepo bova živela, gospod, in že vnaprej se veselim tistega časa, ko bom samostojen — —«

Iz morja so zakipeli obrisi razjedenega gorovja. Dinko je obmolknil, in njegov pogled je zakrožil nad svetlimi valovi y daljavo. Pa se je nenadoma zopet sklonil k meni.

»Vi imate še mater, gospod?«

»Davno mi je že umrla! Povem ti, dečko: pol srca so mi odtrgali takrat, ko so mi jo pokopali.«

Dinko me je prestrašen pogledal. Ni mogel umeti.

»Jaz na kaj takega ne smem misliti, gospod! Namreč, da bi mi umrla mati . . . Ne, ne — to je neznôdna misel! Da bi ostal sam na svetu, sirota? Za enkrat še ne! V hišici ob morju bova živela srečno in veselo še dokaj let, če nama bo dal Bog zdravje. Ej, gospod — in veste še kaj? Ko bova živela v hišici, naju morate obiskati. Da ne boste pozabili! Videli boste mojo mater. Postregel vam bom s smokvami in ribami, spali boste pa na moji postelji. Prepričan sem, da vam bo ugajalo pri nama. Tudi na morje se popeljava — na ribji lov — —«

In zopet je utihnil.

Iz morja kipeči sivi hribi so prišli še bliže. Mrke navpične skale so ostro vrtale v jasno vedrino nebo.

Nad valovi dim — dolg črn parnik je presekal zlati pas na morju in plul mirno na jug.

Zapihal je močnejši veter, jadro se je nagnilo — nad barko krožeči galebi so vzflafotali proti goram — —

Iz morja blesk pozlačenih križev na zvonikih, nad zgnetenimi strehami žareča jasnina, skozi to jasnino pa vijóči se črni trakovi dima iz tvorniških dimnikov, na obali rumena plast hiš, v solncu pobliskavajoča okna.

Mesto.

V ozadju zalomljeni vihovi pepelnatosivega hribovja, od vrhov do morja globoke brazgotine — napeto opečje skal, kakor da kaže svojo moč v borbi z neprestanimi vetrovi in viharji.

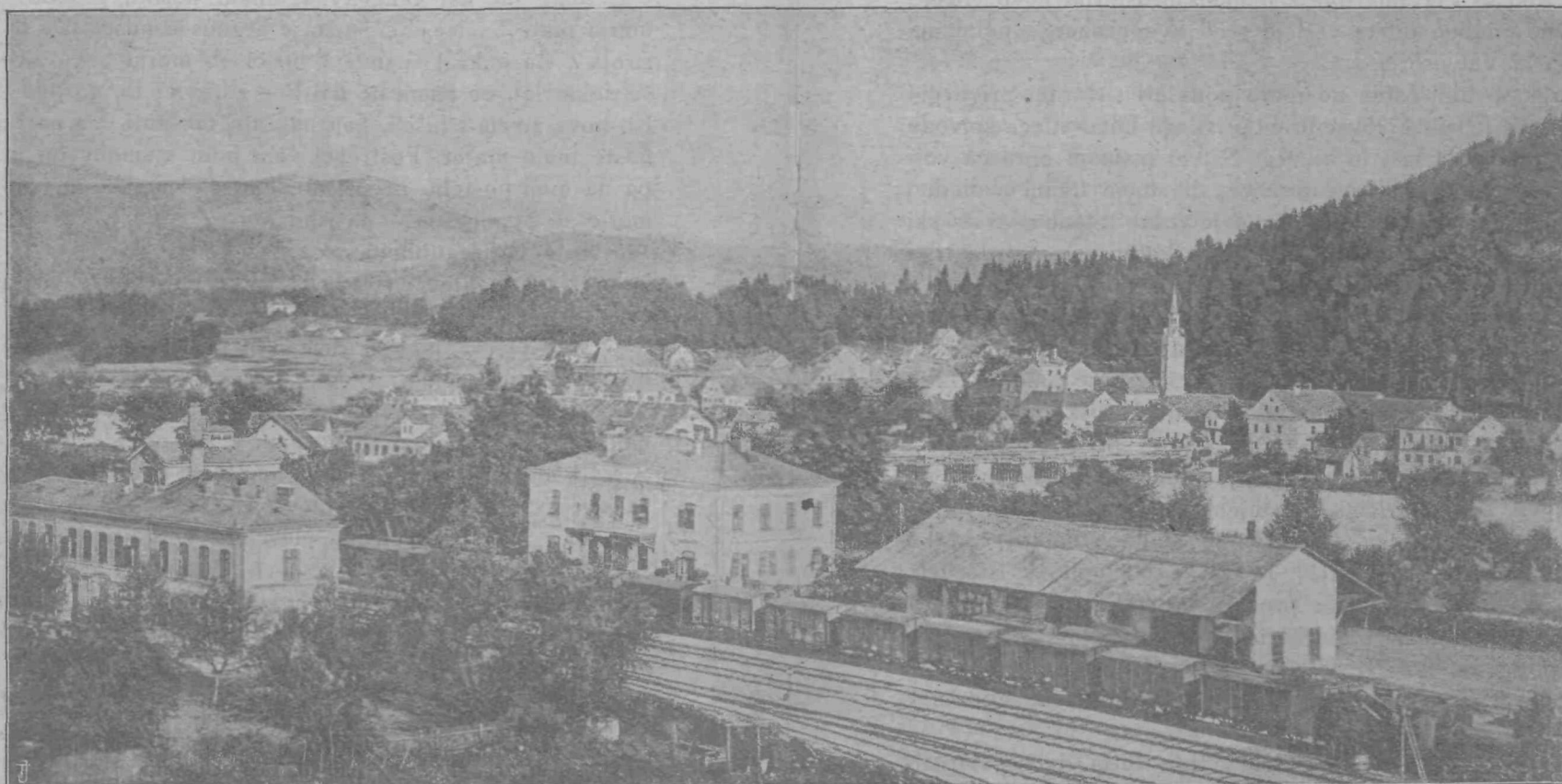
Dinko je vstal, in oči so se mu veselo pobliskale.

»Poglejte, gospod, ta naš divni Split! Kako se sveti, kako žari v solncu — —! Ej, ti Dalmacija, domovina — kako te ljubim! Še v tujini, v Avstraliji, sem mislil nate — in koderkoli sem se vozil po svetu, povsod si mi bila za materjo prva!«

Stal je pred menoj širok in močan, kakor izrezan iz skalovja, ki se je svetilo pred nama. In medtem, ko je njegova desnica natežala vrvi, da so se mu napenjale razgaljene pisi in je škripalo v jamboru, je zavila naša barka med parniki, jadrnicami in čolni v pristanišče.

Tak je Jugoslovan!

Litija.

Leop. Podlogar:

Iz zgodovine kranjskih trgov.

7. Litija.

(233 m, 658 prebivalcev.)

Litija leži na desnem bregu Save med Ljubljano in Zidanim mostom. Savska dolina se od Zaloga naprej vedno zožuje, in od železniške postaje Sava si je reka Sava vrezala v živo skalo ozko in globoko strugo. Pred to sotesko se razprostira prijazna litijska dolina, ki prehaja na jugu v 450 metrov visoki Sitarjevec, kjer kopljejo svinčeni sijajnik in živo srebro. Ob vznožju tega hriba, kjer so baje že Rimljani kopali rudo, stoji lepi dolenski trg Litija.

Litija je sedež okrajnega glavarstva za oba sodna okraja: Litija in Višnja gora. Glavarstvo šteje blizu do 37.000 prebivalcev; od teh odpade na litijski sodni okraj približno 24.000, na višnjegorski 13.000.

Trg sam šteje do 700 prebivalcev, občina Litija pa, h kateri spadajo še vasi Breg, Gradišče, Jablanica z Bukovico, Sv. Jurij, Laze in Tenetišče, okrog 1700 prebivalcev. Za trgov največja vas je Jablanica z Bukovico.

Litijska cerkev sv. Nikolaja, ki ga časti krščanski svet kot patrona brodarjev in čolnarjev, spada kot podružnica v Šmartin pri Litiji. Župnija je obsežna; šteje okrog 5000 duš; oskrbuje jo župnik-dekan z dvema duhovnima pomočnikoma. Šmartinska župnija se je leta 1395. izločila iz župnije Št. Vid na Dolenjskem, ki se omenja že leta 1132. Šola v trgu Litija je štirirazredna.

Pred gradnjo Južne železnice (od Dunaja do Ljubljane, otvorjena vpricho avstrijskega nadvojvode Albrehta 16. septembra 1849), je bila Litija važno pristanišče za savsko brodarstvo. Tu so izdelovali največ savskih ladij in v treh vrvarskih delavnicah tudi velike in močne vrvi iz laške konoplje za vlačenje ladij. Po šestdeset metrov so bile te vrvi dolge, po pet centimetrov pa debele. — Pri Litiji je topilnica za svinčeno in živosrebrno rudo in velika predilnica.

Pol ure pod Litijo je vas Šmartin, z lepo in prostorno novo gotsko župno cerkvijo. Južnovzhodno od te vasi je grad Wagensberg, nekdanja lastnina Ivana Vajkarta Valvasorja.

Kakor drugi trgi se tudi Litija ne more ponašati s starimi privilegiji ali svoboščinskimi pismi. Iz leta 1778. se hrani privilegij kočevskega vojvode Henrika Turjaškega, katerega last je bil trg. S tem pismom oprošča vojvoda tržane tlake, robote, in podeljuje pravico, da smejo tržani svobodno prodajati in voliti svojo lastnino. Drugo pismo je izdal tržanom avstrijski cesar Franc I. (1792—1835) 26. marca leta 1833, s katerim je potrdil trgu pravico do petih sejmov.

Litija je bila nekdam, kakor vsa Dolenjska, last oglejskih očakov. Leta 1140. je podelil očak Peregrin I. (1132—1161) stiškemu samostanu svojo veleketijo v Litiji (villam Littae).¹ Leta 1256. se je mudil v Litiji koroški vojvoda Ulrik III. (1256—1269) in obdaroval stiški samostan z zemljišči.²

Trg Litija se je razvil okrog gradu, ki se je imenoval Litijski turn. Bil je last gospodov Wagen. Leta 1587. ga je zamenjal Franc Wagen z Baltazarjem Werneck za grad Poganik. Wernecki so ga imeli do l. 1713., ko ga je kupil Ljubljančan Jožef Mohorčič. Ta ga je odstopil še isto leto svojim sorodnikom pl. Wagen. Ti so ga prodali sorodnikom Pelzhoferjem, od katerih je kupil graščino Lenart Merharič. Leta 1627. pa ga je prodal spet Werneckom, ti pa že čez tri leta gospodu Bosio. Leta 1633. je zamenjal Bosio litijski grad z Münchenbergerji za Lanspřeš (Landpreis) v župniji Mirna.

V Valvasorjevem času (1689) so imeli v trgu Litiji dvorec Apfalterji.³ Bivali so pa v Litiji že veliko prej. Leta 1474. je ustanovil Andrej Apfalter na Vačah kapelanijo.⁴

Leta 1636., 11. aprila, je nastal v hiši Adama Plevnika, ki je stala prav zraven gradu, ogenj. Požar je v kratkem uničil ves trg, le cerkev sv. Nikolaja je ostala.

Trg Litija je bil v 16. stoletju last Wagenspergov, pozneje pa last Turjačanov, ki so bili obenem lastniki višnjegorske grajščine.⁵

Litija je uživala v Valvasorjevem času poleg drugih svoboščin tudi pravico do štirih sejmov.⁶

Stara grška pripovedka o Argonavtih, ki jih je pripeljal okoli leta 1250. pred Kr. tesalski (Tesalija) kraljevič Jazon z ladjo »Argo« iz Kolhide ob Črnem morju po Donavi, Savi in Ljubljanici do sedanje Vrhnike, nam priča, da so že zgodaj v prazgodovinski dobi plavale ladje mimo Litije. Da je bila Litija pozneje Rimljanom važna ladjestaja, nam priča ime »Litija«

¹ Schumi, U. u. R. B. I. 92.

² Schumi, U. u. R. B. 179.

³ Valv. XI. 344.

⁴ Illyr. Bl. 1840. 97.

⁵ Hoff. G. v. H. Kr. II. 112.

⁶ Valv. XI. 343.

samo. Izvajajo ga od latinske besede »litus«, ki pomeni breg, pristanišče in ladjestajo. Tako vsaj je razložil to ime že Valvasor (XI. 342), čemur se ni posebno oporekalo, četudi je večina njegovih razlag o naših krajevnih imenih pogrešna, včasih kar preveč naivna in smešna.

Do leta 1849., ko je stekla železnica od Zidanega mosta do Ljubljane in popihala s Save ladje in kričeče poganjače ob nje obrežju, je bila videti Litija kakor neka naselbina savskih brodnikov. Vsa Litija je živela ondaj skoraj samo ob brodarstvu. Če ni plaval po Savi led, ali če ni bila voda prevelika, se je pripeljalo mimo Litije vsak dan po 10 do 15 ladij, ki so bile večinoma last litijskih brodnikov. Največje izmed njih so bile po 52 m dolge, 5 m široke in 4 m globoke. Taka ladja je bila brez krova ali strehe; imela pa je spredaj in zadaj visoka rilca. Rekli so taki ladji »tombas«; nosila je po 1000 do 1200 centov. Na vsaki taki ladji je bilo navadno po 17 brogarskih hlapcev.¹

Komaj je pa stekla železnica, je postalo po hrumeči in prej tako živi Savski dolini tiho, kakor bi bila prišla v njo kuga. Mnogobrojne gostilne v Litiji so se hitro praznile, in trava je začela rasti pred hišami, kjer se je trlo še malo let prej oblastnih in zapravljenih brodnikov, tovarnikov, voznikov in popotnih ljudi. Tudi popotnih ljudi se namreč ni manjkalo, pritoževali so se pa, da so jih brodniki sicer sprejemali na ladje; pa ne kot popotnike, ampak kakor blago. Treba je bilo vzeti vsakemu s seboj — tako so tožili vsi, ki so morali z ladjo naprej — precejšnjo mero potrpežljivosti, da so dočakali čas, ko se je brodarjem zljubilo, da so zopet zapustili v Litiji krčme in odrinili naprej.

Danes pa slôve Litija le še po svinčenih in živosrebrnih rudnikih.

¹ Costa, Reiseerinnerungen 1848. 92

(Konec.)

Splošna pravila za zdravje in dolgo življenje.

1. Svež zrak podnevi in ponoči!
2. Hrani se, kakor zahteva narava!
3. Po delu mir, po miru zopet delo!
4. Živi trezno! Boj se alkohola, ki ti je največji sovražnik!
5. Sprijazni se z čisto, mrzlo vodo!
6. Bôri se proti vsaki strasti!

Štefan Jerko:

Za očeta.

vonovi so že odpeli pozdravno pesem svetemu večeru. Mračilo se je. Sneg je naletaval, in vedno več ga je bilo na zmrzlih tleh. V kotu neke izbe je brlela svetilka pred skromnimi jaselcami. Njen plamen je skrivnostno obžarjal božje čudo v hlevčku. Pri peči sta pa sedeli Minka in Ivanka tesno druga ob drugi. Janko je ravnokar prišel domov; pri teti je pomagal napravljati jaselce.

»Ata bi morali že tudi priti,« je pripomnila Ivanka in se ozrla v sestro.

»O, saj bodo prišli! Kmálu bodo tu. Saj jih Božek varuje,« jo je tolažila Minka.

»Pa kruha nama bodo prinesli!« se je zaveselila Francka.

Ata pa le ni hotelo biti...

»Veš kaj, Minka? Jaz jih bom šel pa iskat. Mogoče so pa ata v snegu kam zašli?«

»Nikar ne hodi! Poglej, koliko je že snega. Pa noč se dela. Naju bo doma strah.«

»Strah?! Nocoj strah? Na sveti večer? Ali ne veš, da stoji nocoj v vsakem kotu en angel?«

Janko je res odšel v sneg, v mračno noč. Težavna je bila njegova pot. Sneg se mu je usipal za vrat in mel pod nogami. Veje v gozdu so čudno, skrivnostno vzdihovale pod sneženo težo. Skoro se je Janka potil strah.

V tem je zapel zvon Mariji v pozdrav. Lepše in slovesnejše je donel njegov glas: cerkvenik je zvonil v zvoniku in ne pod zvonikom. Zvonov glas je pregnal po vseh hišah strah.

Janko je dospel do kapelice sredi gozda. Pokleknil je malo in pomolil. Ves truden je bil. Samo malo bi počil, in bilo bi dosti. Potem bi šel naprej. Ali skoro ga je omamilo, in objelo ga je spanje. V njem je zasanjal...

Vso družino je videl doma v hiši. Tudi pokojna mamica je bila pri mizi. V kotu so stale jaselce, vse razsvetljene. Ob mizi pa oče in otroci, in so peli božične pesmi. Angeli so jim odpevali. Pa kako lepo! Oh, ko bi mogel vedno poslušati to prekrasno angelsko petje! Blížala se je pa enajsta ura. Mama so že prinašali obleko.

»Otroci! Zdaj boste pa šli...«

»Z nami!« poseže angel iz hišnega kota.

»... k polnočnici. Tam bo šele lepo!«

»... v nebesa! Tam je še lepše,« je pristavil angel.

In res! Prvi angel je prijel mamo, drugi ata, tretji Minko, četrto Ivanko in njega, pa so odšli...

Zašumelo je po gozdu. Odpadale so suhe veje in pokale pod nogami. Motna svetloba se je sempatja zabliskala skozi drevje. Po poti je šel zapoznel drvar — Jankov oče. V rokah je nesel košarico in v njej nekaj priboljška za praznike. Že je bil pri kapelici.

»Kdo pa je tam?« se je začudil in privzdignil svetilko. »Moj Bog, ali je mogoče? Janko? Naš Janko!«

Urno je postavil košaro na tla in se sklonil k Janku. Še je dihal. Košaro si je navezal drvar na hrbet in rahlo dvignil Janka v naročje. Breme je bilo sicer težko, a vendar je mož na vso moč hitel proti domu.

Dolgo se Janko doma ni zavedel. In ko se je zavedel, je moral potem še dolgo časa ležati v postelji. Močno se je bil prehladil in veliko je trpel vsled prehlajenja. A trpljenje mu je lajšalo zavest, da je izvršil nepremišljeno namero vsaj iz ljubezni do očeta.

Za nožič!

Dolgo je že tega. Bil sem otrok v devetem letu. Tako živo se še spominjam, kot da se je zgodilo tisto danes. Hodil sem v šolo z mnogimi razposajenimi otroki. A poglavar vseh paglavcev sem bil jaz: to priznavam. Naj se je zgodil med nami katerikoli nered, jaz sem bil vselej prvi vprašan, kdo je to storil. Koliko karanja in kazni sem prestal, ne morem povedati.

Moj učitelj in vzgojitelj je bil takšen: imel je veliko sivo brado in dvoje črnih, prodirajočih oči. Kadar jih je uprl v nas, je napolnil strah naša mlada srca. A po pravici povedano: tega učitelja je bila sama dobrota. Nikoli nas ni krivično kaznoval, nikoli niti povlekel za ušesa. S svojimi lepimi povestmi nas je hotel vzgojiti v dobre ljudi in vnete državljane.

Grem torej na svojo izpoved.

Bila so prekrasna majniška jutra. Sonce je ogrevalo božji svet in nas je vabilo na prosto. Naše misli niso bile ondaj v šoli. Bežale so od tam na pohje, v gozd, k ribniku. Ne morem popisati, kako nas je razveselil šolski zvonček, kadar nam je naznanil deset minut prostosti.

Nekega takega dne je prinesel součenec Vazilij, pri katerem sem sedel, v šolo krasen nožič. Bil je ta nožič nekaj posebnega. Če si pogledal skozi malo steklo na njem, si videl lepo, lepo mesto. O čudo! Samo eno oko si zaprl, in kaj vabljivih reči je bilo naenkrat pred teboj! Prosil sem Vazilija, naj dá nožič meni. Obljubil sem mu, da mu dam zato osem dni zapored vsak dan svojo južino in vsak dan pet krajcarjev. Če bi pa s tem ne bil zadovoljen, mu naredim še krasnega zmaja iz papirja. Toda ni se dal pregovoriti.

Kako bi bil jaz vesel in nadvse srečen, če bi bil Vazilij izgubil svoj nož in bi ga jaz našel! Mislil sem samo na nož. Kako bi ga dobil? Tisoč misli mi je rojilo po glavi.

»Cin, cin, dindilin!« je naenkrat zapel šolski zvonček. Začetek pouka. Vse moje misli so mi hipoma izginile. Vsedli smo se. Učitelj je poklical nekoga k tabli. Med tem časom sem pazil, kam spravlja Vazilij svoj nožič.

»Oh, da bi si ga mogel ogledati samo še enkrat! Samo še enkrat! Kaj za to — saj ga ne bi pojedel!«

Skrivaj, gledaje k tabli, sem stegoval počasi in oprezno roko k nožiču. Naenkrat jo potegnem nazaj, kot bi se bil opekel. Pogledam. O ne, saj me ni nihče videl! Bil je samo prazen strah. Bliskoma, ne da bi sam vedel, kako in kdaj, je bil nožič v moji roki. — Sedel sem poslej kot na žerjavici. Moj Bog, da bi bilo že skoraj konec ure! Mnogo, mnogo strahu sem preстал v tisti poluri.

Že zvonil! Skakaje preko součencev sem planil s svojim plenom na prosto

Dušo pretresujoč krik se je pa razlegnil po hiši. »O moj nožič!« sem slišal na dvorišče. »Ukraden je. Prišegam, da ga nisem izgubil.«

Jaz sem v tem že sedel na dvorišču in mislil. — Vrniti? — Kaj porečejo! — Da sem ga vzel. — Ne! — Porečejo: »Ti si kradel. Tat!« — Za vedno bo ta madež na meni. — A kaj bo doma? — Kaj porečeta oče in ljuba mati! — Koliko žalosti jima naredim!

Kesanje, negotovost, da si nisem vedel pomagati, in jeza na Vazilija, ki se je drl na vse grlo — vse to se je mešalo v meni.

»Uh, kako kriči! Pa za en nožič!«

Pomožni učitelj je že zvedel in nas je poklical nazaj v šolo. Sam da pride takoj. — Grobna tišina. — Vsi smo sedeli kot pribiti.

Vstopi učitelj. Majhno škatlico je imel v roki. Začel je:

»Ta čudodelna škatlica bo takoj našla tatu. Toda gorje onemu, ki je vzel tuje blago! Hudo bo kaznovan! Če pa dotični sam pride in prizna, da je vzel nožič, mu ne naredim nič žalega. Upam, da mu tudi drugi ne boste šteli tega v zlo.«

Smrtno tišino v razredu je motilo le pojemajoče ihtenje Vazilijevo. Čutil sem učiteljeve poglede na sebi. Trepetal sem, noge so se mi šibile, ko sem vstal in komaj slišno izustil: »Jaz sem . . . nisem vzel.«

Ne vem, kako — proti svoji volji sem izgovoril besedico »nisem.«

Prepozno je že bilo. Nisem mogel več popraviti. Poleg tega, da sem kradel, sem še lagal! Čutil sem, kako padam niže in niže.

Součenci so rekli: »Videli smo nožič in gledali skozi steklo, a vzel ga nas ni nobeden.«

Učitelj pristopi in pravi: »Ponovim še enkrat, kar sem prej rekel. — Vi torej pravite, da ga niste vzeli. Bomo videli, kaj pove škatlica. Vsi pridite povrsti sèm in položite roko nanjo. Pri tistem, ki se je bo dotaknil z nepošteno roko, bo dala poseben glas, da bomo takoj vedeli, kdo e vze nožič.«

Strah me je izpreletel. Čutil sem, kako sem prebledel. Noge so mi omahnile. Kmalu, kmalu bom na vrsti!

Součenci so šli mimo hude škatlice, devali svoje roke nanjo, a ni bilo glasu. Vsi so molčali. Solze so polzele mnogim po licih; bali so se škatlice. Na vrsti sem bil jaz. Opotekel sem se, ko sem se bližal škatlici. Oprezno sem iztegnil roko nadnjo, da se ne bi oglasila, in o sreča! — škatlica se ni oglasila.

Vse ni bilo nič res. — Škatlica nič ne vé! Grdoba! Objel bi bil s svojimi malimi rokami ves svet.

Na vrsti je bil zdaj še zadnji učenec. Škatlica je molčala.

Učitelj nas je nekaj hipov gledal s svojimi prodirajočimi očmi, potem pa je velel: »Roke kvišku!« —

O gorje! Vse roke so bile črne ko saje, a moje čiste ko sneg. Iz strahu pred škatlico se je nisem dotaknil. Vse je postalo očitno. Pravega krivca je pokazala škatlica.

Koliko trpljenja, skrbi, ponižanja, kesanja sem potem občutil, ljubi otroci, povedati ne morem. To mi je vedno pred očmi. Vedno nosim ta dogodek v svojem srcu. A še zdaj kot odrasel človek sem iz duše hvalen škatlici, ker od takrat nisem nikdar več lagal in ne dotikal se krivično tujega blaga.

(Iz ruščine prevela T. P.)

Miladin:

Sredi zime.

Dan za dnem enako
je temno obzorje.
U gajih ni več pticic —
splule so čez morje.

Solnce ognjevito
redkokdaj posije,
čez poljano mrtvo
mrzel veter brije.

Slednji list na drevju
ves je trd od slane,
vrabec po duorišču
išče borne hrane.

Tiha je narava,
več veselja nima;
jaz pa dobro čutim:
tu je trda zima.

Kar se bo snežinka
z neba utrnila,
in za drugo druga
svet bo pobelila.

Ej, veselje novo
z zimo se odpira,
deca že skoz okno
se na vas ozira.

„Brž sani na klanec,
da po gladki poti
jadrno zdrčimo
zimi v log naproti!“

J. E. Bogomil:

Za deveto goro.

Pripovedka.

Bilo je prav daleč nekje tam zádej za zadnjo goro v Zadnji Indiji. Tam je stala gostilna, in v njej so se oglašali gosti prav vsak dan. Zgodilo se je pa, da je marsikdo odšel iz gostilne pijan, na poti je pa obležal, potem pa izgínil, in nihče ni vedel kam.

V to gostilno je prišel mladenič, ki še nikdar ni okusil nobene opojne pijače. Tudi v tej gostilni ni izpil drugega ko požirek hladne vode. Samo jedel je. Bilo je to pravo čudo za tisto gostilno za zadnjo goro v Zadnji Indiji.

Mladenič je potem odšel. Na potu po dolini ga je pa srečal častitljiv starček.

»Pozdravljen bodi, dobri mladenič!« ga je nagovoril starček. »Blagoslovljen, da si došel v našo dolino! Lahko boš storil veliko dobrega. Samo pogumen bodi in glej, da ne pobegneš! S palico, ki jo imaš v roki, udari vsako stvar, ki se ti bo približala, potem pa pojdi naprej, in nazaj se nikar ne oziraj!«

In mladenič je šel naprej po dolini. Nasproti so mu pa prišli osli, voli, krave, prašiči, svinje, in po zraku so prileteli brenclji in komarji, pribrenčale ose in muhe. In vse to je govorilo in prosilo: »Reši nas, reši nas!«

Začuden je gledal mladenič te prikazni. Kakor v pravljici . . . se mu je zdelo.

Mladenič se je pa spomnil starčevega naročila. Vsako stvar, ki se mu je približala, je narahlo udaril s palico in šel dalje. Prihajale so pa vedno nove trume. Mladenič je storil, kakor mu je bil naročil starček. Nazaj se ni oziral. Udarce je delil na desno in levo. Že mu je skoraj omagala desnica, ko je skončal svoje delo.

Ko je videl, da ga nihče več ne moti, se je vrnil. Spet ga je srečal starček. Zadovoljen mu je pokimal in mu pokazal veliko trumo ljudi, moških in ženskih, starih in mladih.

»Poglej,« mu je rekel, »vse te ljudi si ti danes rešil. To so tisti pijanci iz gostilne zadaj za zadnjo goro v Zadnji Indiji. Za kazen so bili izpremenjeni v osle vsi tisti, ki so se v pijanosti vedli kakor norci; v krave in vole tisti, ki so se v pijanosti bahali s svojo močjo in so se med seboj pretepali in bili; v svinje in prašiče vsi, ki so v pijanosti grdo in umazano govorili in se nedostojno vedli; v brenclje in muhe pa oni, ki so v pijanosti nagajali ljudem, jih dražili in jih jezili; v ose in komarje pa vsi tisti, ki so se v pijanosti klali. Do danes so delali pokoro, danes si jih pa ti rešil. Blagoslovljen bodi! Odrešitelj ko ti pride namreč komja vsakih dvesto let eden!«

Kaj meni mar?

Ko so v Saint-Louis v Združenih državah Severne Amerike ustanovili društvo treznosti, se je obrnil predsednik tega društva s prošnjo, da društvo podpira, tudi na gospoda Rossbury, bogatega posestnika blizu mesta. Odgovor pa ni bil preveč prijazen, in na pripombo, da je prav, če se pijančevanje omeji, je rekel Rossbury kratko: »Kaj to meni mar!«

Čez nekaj dni se je peljal ta gospod dobre volje na kolodvor, ženi in hčerkama naproti. Vračale so se iz zabavnega potovanja. Krasni konji, elegantna kočija in misel na neko novo dobičkonosno podjetje je še povečala gospodovo dobro voljo. Ko so se konji ustavili, je gospod zapazil, da so ljudje na kolodvoru nekam vznemirjeni, in slišal je besede: »Vlaka trčila, velika nesreča!«

»Tu se steka petindvajset prog,« dé sam pri sebi. »Če se je kaj zgodilo, ni, da bi se moralo ravno na Mississippi-progi.« - A bil je le nemiren. Zato stopi k postajnemu načelniku in ga vpraša, kje se je zgodila nesreča. Zelo se prestraši, ko izve, da ravno na Mississippi-progi, le nekaj milj od tu.

»Petsto dolarjev dam za lokomotivo, da me potegne do kraja nesrečel«, zakliče gospod Rossbury. Načelnik zmigne z ramama: »Obžalujem!«

»Tisoč dolarjev!«

»Tudi za deset tisoč se ne morete odpeljati tja. Ni prav nobene proste lokomotive. Potrpite! Zdravniki in strežnice so že tam. Kar je mogoče storiti, se bo storilo.«

Bled in z grozo v srcu je hodil gospod Rossbury po peronu. Pol ure se mu je zdelo večnost. Končno je le pripihal zaželeni vlak. Tovorni vagoni so bili postali mrliški vozovi. Njegova žena in starejša hčerka sta bili mrtvi. V drugem vozu je ležala mlajša hči težko ranjena. In kaj je bilo vzrok velikanski nesreči?

Premikač je bil izpil par kupic žganja preveč, pa se je upijanil.

Modrost v pogovorih domačih in tujih.

Luč.

Luč se pri luči užge.
Več ko je luči, bolj je svetlo.
Luč in sol vsaka koča rabi.
Brez luči je še nebo temno.
Pri luči je živeti in umreti dobro.
Luč mora spred, ne zad.
Dobra luč skozi mernik sveti.
Luč drugim sveti, ne sebi.
Pri luči se špranje vidijo.
Z. lučjo se šivanka najde.
Pri luči je marsikaj zlato.
Večja luč manjšo zatemni.
Ni vsaka luč solnčna.
Ne pride vsa luč skozi eno okno.
Ni vse luč, kar sveti.
Tudi majhna lučka temo razžene.
Bolje, da luč kadi, ko da ugasne.
Pri luči se večča opeče.
Luč in temà se ne moreta zediniti.
Luči v svetilki veter ne ugasne.
Ni luči brez sence.
Odkoder luč, odtam senca.
Kdor drugim luč ugasne, mora biti
sam v temi.

Kdor luči preveč streže, jo ugasne.
Kdor v luč sega, se opeče.
Kdor hoče luči, mora imeti olje.
Kdor nima luči v glavi, ne more
drugim svetiti.
Ob luči se bolno oko muči.
Kaj pomaga luč slepim očem?
V roke luč, iz roke ključ.

Reki:

Pri luči.
V luči biti komu.
Pojdi mi iz luči!
Večno luč zvoniti.
O večni luči.
Luč tesati.
Še za luč nima.
Luč svetá zagledati.
Luč komu držati.
On je luč!
Luč gori, kot bi na upanje pili.

Drobiž.

Največji cirkus na svetu je oni v New-Yorku, kjer nastopa pri predpoldanskih predstavah 5000 ljudi, pri večernih pa zopet drugih 5000. Cirkus ima areno in tri gledišča, kjer se igra naenkrat. V cirkusu nastopi po enkrat 40 slonov, 60 konj, vse polno tigrov, levov, leopardov, opic in drugih takih izrednih živali. Po končani predstavi pa gredo posetniki cirkusa v takozvano »čudežno vas«, kjer si lahko ogledajo najbolj suhe ljudi, največje ljudi, prikazni brez kosti itd. Ljudje se v cirkusu dobro zabavajo, pa tudi dobro plačajo.

Mesto, ki se pogreza. Mesto Scranton v Pensilvaniji se polagoma pogreza, ker so v bližini obširni rudokopi. Mesto šteje 137.000 prebivalcev, pa se je tam že porušilo vsled udiranja podzemeljskih rogov dokaj hiš. Nad 3000 hiš leži v razvalinah, pod njimi je končalo že dokaj ljudi. V mestu se pojavljajo občutni potresni sunki, ki begajo prebivalstvo, da se kar trumoma izseljuje iz pogrezajočega se mesta.

Miladin:

Uganke.

1.

Čudno, čudno jaz živim:
zdaj sem debel, zdaj sem suh,
zdaj se jokam, zdaj smejim,
a ne čuje vaš me sluh.

(Meseč.)

2.

Sredi polja sinja reka,
ki nikamor se ne steka.

(Lan.)

3.

Ves krog zemlje sem zaprl,
ni pa še nihčè me uzrl.

(Zrak.)

4.

Dan za dnevom pesmi pojem
v gradu vetrovitem svojem.

(Zvon.)

5.

Pije, pije, vedno pije,
a vse zopet ven izlije.

(Mlinsko kolo.)

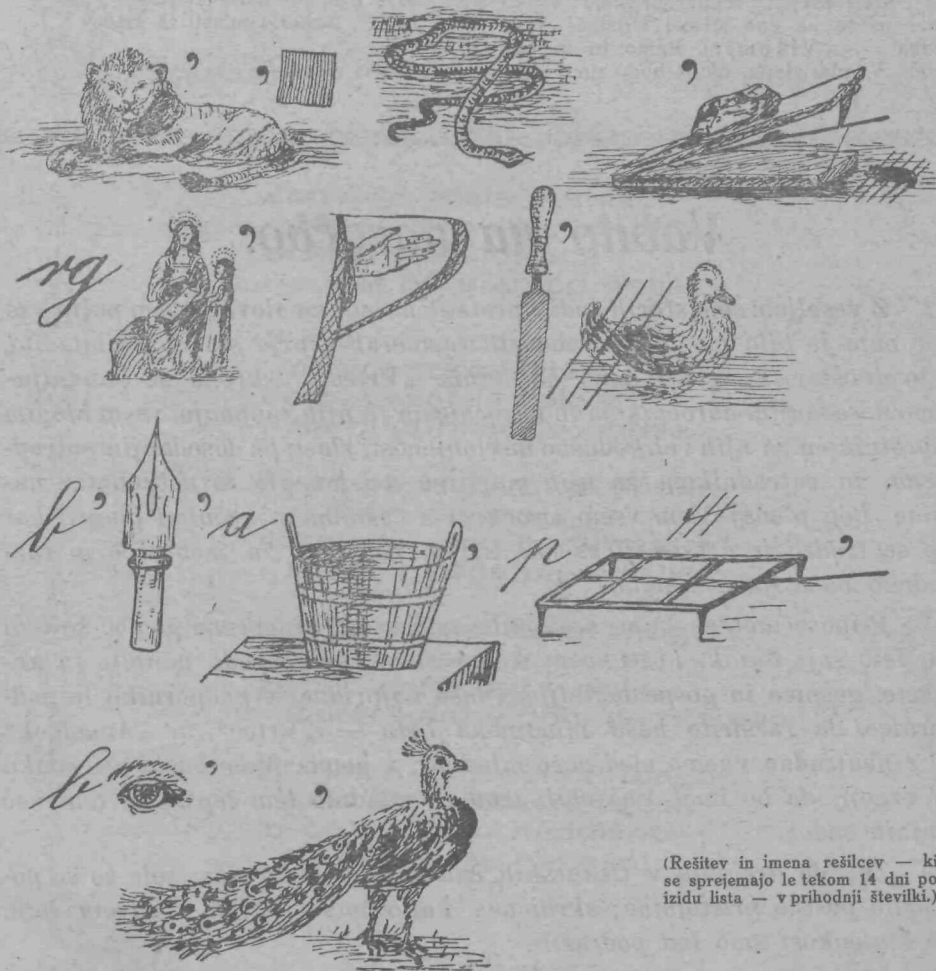
Slovstvo.

Ksaver Meško: Volk spokornik in druge povesti za mladino. V Ljubljani 1922. Tiskala in založila Zvezna tiskarna. Cena broš. Din 25.—, vez D 30.—. Presenetljiva prikazen v tej draginji, ilustrovan mladinska knjiga v taki opremi! Za vsako povest celostranska slika Fr. Podrekarja! In vsebina? Naši čitatelji že poznajo pisatelja gospoda Meška. Kar pride izpod njegovega peresa, je kakor slaščica za mladino. In te pripovedke so še posebno ljubke, vse skozi in skozi izvirno in mikavno ob-

delane. Celo odraslega čitatelja vežejo do konca. Zdi se, da so nekatere še osobito namenjene — odraslim otrokom. Lepo delce naj pride v vsako šolsko knjižnico, v vsako količkaj premožno hišo. Naroča se na naslov: Zvezna tiskarna v Ljubljani, Marijin trg 8.

Misijonski koledarček za mladino 1923 je izdala tudi letos Klaverjeva družba v Ljubljani. Cena Din 1.50. Razen koledarske vsebine mične pripovedke iz življenja in trpljenja zamorčkov. Sezite po njem! Naslov: Klaverjeva družba v Ljubljani.

Rebus.

(Rešitev in imena rešilcev — ki se sprejemajo le tekom 14 dni po izidu lista — v prihodnji številki.)

J. E. B.

Dopolnilna uganka.

»1, 2 3 4!« zavpije Tonček nekega
zimskega dpe na domačem travniku,
»tu bo danes moje 4 3 2 1!«

Listnica uredništva.

Vanjko F. Teža bi naši čitatelji ne razumeli. Mladež teh let še ni za to, da bi misli in lepote v pesmi šele sama iskala. — I Ziljan: Drobiž prejeli, vendar prosimo: vsako posebe in le na eno stran! Drugače čaka in čaka . . . Višemir: Bomo tu in tam porabili. Vendar glejte, da ne bodo rime same

alteracije. — Miladin: Pazite bolj na to, kdaj se rabi določena, kdaj nedoločna privedniška oblika. N. pr. v Vaši pesmici:

Brž dežnik v roké,
pa med novi sneg,
pojdimo za hišo
na pobeljen breg!

To se v vaših pesmicah večkrat opazi, da v tem oziru nste sigurni — Večerny: Bajko pač, pesmice ne, ker ni zrela. — R. B. v Ž. Saloigra je preveč vihravo izdelana. Morda svojčas rebus. — Rado B.: To pa še ne bo! Takoj začetek je slab:

Ho junaček! Ti vojaček!
Kaj tak modro se držiš
In pri miru mi stojiš
Kakor kunjasti ta maček?

Kateri maček? — — —

Vabilo na naročbo.

Z veseljem smo storili tudi v preteklem letu na slovstvenem polju vse kar nam je bilo mogoče v sedanjih razmerah v prid slovenski mladini. S to dvoštevilklo pričenjamo 53. letnik „Vrtca“. Iskreno se zahvaljujemo dosedanjim naročnikom in naročnicam za njih zaupanje, vsem blagim dobrotnikom za njih velikodušno naklonjenost, zlasti pa dosedanjim sotrudnicam in sotrudnikom za njih marljivo sodelovanje in dobrohotne nasvete. Bog plačaj Vam vsem tisočkrat s časnimi in večnimi blagri, kar ste se trudili in žrtvovali za naš list in po njem za izobrazbo in razvedrilo naše ljube mladine!

Priporočamo se Vam, naklonite nam svojo dragoceno pomoč še tudi za leto šnji letnik. Posebno goriko prosimo vse gospode učitelje in katehete, gospice in gospe učiteljice, naše najpridnejše podpornike in podpornice, da razširite naša mladinska lista — „Vrtec“ in „Angelček“ — z neutrudno vnemo med našo mladino: v pomoč Vam bosta pri pouku in vzgoji, da bo imel Vaš obili trud za mladino tem lepših in tem več trajnih sadov.

Žal, da draginja v tiskarskih izdelkih le še narašča; zelo so se podražile pošne pristojbine; skrbi nas, kako bomo shajali v novem letu. Za malenkost smo list podražili.

„Vrtec“ in „Angelček“ skupno bosta stala 15 Din (60 K), „Vrtec“ sam 10 Din, „Angelček“ sam 5 Din. Naročnino sprejema: Upravništvo „Vrtca“ v Ljubljani, Sv. Petra cesta št. 80, vse spise in rešitve pa: Uredništvo „Vrtca“ in „Angelčka“, Rova, p. Radomlje.